

Een levende uitvaart

Zaterdag 28 oktober 2006-F. Starik.

Een paar weken geleden vroeg een begrafenisondernemer me om voor een promotiefilm die bij gelegenheid van het zoveel jarig bestaan van de onderneming werd opgenomen mijn wensen aangaande mijn eigen uitvaart uit te spreken. Ik wist niks. Ik wens voornamelijk dat die nog heel ver weg is. Dat viel me van mezelf ook wel tegen. Het enige dat ik kon bedenken was dat lied van William Shatner, alias Captain Kirk, dat zou ik wel willen horen. Live life. Like you're gonna die. Because you're gonna. I hate to be the bearer of bad news. But: you're gonna die. (*)

Zeker. Op een dag zal ik sterven, u zult sterven.

Over een jaar of vijftig is er niemand van ons over, zullen anderen in zaaltjes bijeenkomen om gewichtig over de dood te spreken. Maar geen mens kan zich bewust zijn van de eigen sterfelijkheid. We leven maar alsof we onsterfelijk zijn. Met de mogelijkheid van de eigen dood kun je geen rekening houden.

Mocht het ooit zover komen, dan hoop ik op een sterfbed, mijn sterfbed: ik hoop vooral dat ik wat tijd krijg om aan het idee te wennen, om afscheid te nemen van wie ik liefheb. Ik ben benieuwd, wat ik zal ervaren, of mij inzichten deelachtig zullen worden, of ik alles in een heel nieuw licht zal zien.

Het begint met de dood van mijn vader, in 1989, ik denk dat het daar begon. Het was een lang aangekondigde dood. Langzaam opgeheven worden. Zijn uitvaart werd uiterst sober gehouden. Hij wilde gecremeerd worden, opgeruimd staat netjes. We gaan er geen poppenkast van maken, vond hij. Niemand mocht komen. Alleen de familie, het gezin. Moeder, drie zonen, een schoondochter, twee kinderen, verder niemand. We zaten bedrukt bijeen in de aula. Er zal muziek geklonken hebben. Niemand zei iets. Moeder hilde met lange uithalen. Ons lukte het niet. Dat maakte haar nog eenzamer.

Weg. Ik herinner me de opluchting dat we niet met onze kleine familie achter de kist aan over het kerkhof hoefden te lopen. Dat de mensen elkaar zouden aanstoten en zeggen dat het zielig is, voor die meneer, zo weinig mensen aan je graf. Ik herinner me vooral de wezenloze stilte in de aula. Ik wed dat met behulp van een populair psychologisch zelfhulpboek eenvoudig valt aan te tonen dat de eenzame uitvaart eigenlijk een *re-enactment* van die oorspronkelijke situatie is.

Onder een eenzame uitvaart wordt verstaan een begrafenis of crematie die door niemand wordt bijgewoond, afgezien van de vier dragers, de uitvaartleider en een medewerker van de Sociale Dienst, alsmede dus, in Amsterdam, een dichter, die als instant-nabestaande de laatste woorden spreekt. Hij kan de vriendschap niet vervangen. De dichter brengt een saluut aan iemand, die hij nooit heeft gekend, noch zal leren kennen. Aan iemand, die niemand meer zal leren kennen. We voldoen aan een minimale eis van beschaving.

Ik ben nooit goed in begrafenissen geweest. Ik loop gemakkelijk leeg, voor tantes die ik nauwelijks heb gekend, om vrienden die al lang kennissen waren geworden, om collega-dichters van wie je je voornamelijk de ergernis om lang uitgesponnen gemompelde gedichten herinnert. Zodra de muziek begint, schiet ik vol. Soms ligt dat aan de muziek zelf. Ik herinner mij iemand die *Ne me quitte pas* van Jacques Brel op zijn uitvaart liet horen. Vond ik stom. Hoezo verlaat mij niet? Jij bent dood. Ik niet. Ik weende er niet minder om. Prachtig lied.

1996. Zorgvlied. Tweede klasse, Rooms katholiek. Nummer 18 B. Er ligt een grauwe steen, met de naam van mijn opa erop en van een paar familieleden van wie ik zelfs de naam nooit eerder heb gehoord. Alsof ze zich in het graf hebben vergist. Tante wou niet meer betalen. Ik wel. Nu heb ik vast een eigen graf. Ik bezit geen huis, maar dan toch wel een laatste, windstille woning. Ter markering heb ik er twee iele buxusstruikjes naast geplant. Ooit ga ik die tot een ferme kegel snoeien. Als ik doodga, worden de botten van de familie geschud. Schudden, zo noemen ze dat. Dan is er plek voor mij, bovenop mijn liefste opa. Het komt mij voor als een rijk bezit. De botten van mijn opa. En ik erbovenop. Ik zing 'Het Lied' van Gerard den Brabander: 'Wanneer ik loop danst in mijn vleesch/de doode boom van mijn skelet./Wie schiep naar zijn bizarre wet/mij dezen dood in eigen vleesch?' Het heeft mijn loopje wel veranderd, het bewustzijn van die dode boom in het nog verse vlees.

In de film 'The weather man' is Nicholas Cage de tragikomische weerman David Spritz, zoon van een succesvol schrijver, een superieure vader, die aan het eind van de film aan kanker zal overlijden.

De moeder van de weerman organiseert een 'levende uitvaart', een therapeutisch bedoelde bijeenkomst voor haar spoedig te verscheiden echtgenoot, waar vrienden en familie samenkomen als bij een begrafenis: in gepaste kledij, compleet met toespraken, bloemen, een rij voor de condoléances, met dit verschil: de dode leeft nog. Hij wordt gecondoleerd met zijn eigen verlies. Moeder heeft dat idee gevonden, in een boek. En als moeder een idee heeft...De vader van de weerman woont dus zijn eigen uitvaart bij.

De mogelijkheid is vaker geopperd, bijvoorbeeld door Luigi Pirandello, die op een ochtend in de krant zijn eigen overlijdensadvertentie leest en besluit zich tot de aangekondigde dag van zijn uitvaart te verbergen. Als het eenmaal zo ver gekomen is, sluit hij zich onopvallend bij de stoet aan en slaagt er zodoende in zijn eigen begrafenis te bezoeken.

In de film 'The weather man' wordt het evenement van de levende uitvaart gepresenteerd als een vanzelfsprekend onderdeel van een uiterst bewust doorgemaakt rouwproces, en bovendien als een geaccepteerd ritueel, een volkomen ingeburgerd verschijnsel: niemand kijkt er vreemd van op, er worden in de film door de gasten geen grapjes gemaakt over het ridicule toneelstukje waarin ze figureren als 'de vriend van' of bij wijze van 'familielid'. In die zin was het idee nieuw, voor mij althans. Ik weet dat men daar in Amerika ook de bruiloft van te voren oefent, the

wedding rehearsal, so, why not? Nu de film ons land bereikt heeft, binnenkort ook in dit theater. Het is een mogelijkheid, en zodra die aan een groot publiek geopperd wordt, zal dat er gebruik van maken.

Ik weet niet zeker of ik dit een *pervers* idee vind.

In mijn familie viert men ook de eigen verjaardag niet. Men wordt simpelweg ouder. Men trouwt in stilte, krijgt een paar onopvallende kinderen, men is in mindere of meerdere mate ongelukkig en laat zich tenslotte zonder veel ophef wegbrengen. Wij zijn niet zo van het theater. Wij hoeven niet zo nodig aan sociale conventies te voldoen. We zijn daar te eenzaam voor. Op onze levende uitvaart zouden maar een paar mensen komen. Het zou niet erg gezellig worden. De gasten zouden al spoedig wat bedremmeld afscheid nemen en ons achterlaten met de twijfel, of ze het na dit echec überhaupt nog zullen opbrengen naar onze eigenlijke uitvaart te komen, nu wisten we nog niks.

De ijverige weerman ondertussen heeft enorm zijn best gedaan op een toespraak voor zijn vader. Evenwel, als hij moet spreken valt na één twee zinnen de elektriciteit weg. Consternatie. Als ruim een half uur later de stroomvoorziening weer op gang is gebracht, wordt zijn toespraak verder vergeten, hij wordt nooit afgemaakt. De weerman spreekt: "Als ik aan mijn vader denk, denk ik aan Bob Segers Like a rock." En dan valt het licht uit. Dat is niet leuk voor de weerman. Hij heeft op de levende uitvaart van zijn vader alleen maar iets over Bob Seger gezegd. Hij heeft alleen de naam van een foute popzanger genoemd, de titel van een stom nummer dat hij als achttienjarige goed vond. In de *film* komt het allemaal nog goed. Nu is het spreken op een begrafenis geen eenvoudige opgave. Daar komt u in zicht.

Goede morgen, humanistisch uitvaartbegeleiders, goede morgen, mijn naam is F. Starik, mijn beroep is dichter, en sinds 2002 breng ik in Amsterdam eenzame doden met een gedicht naar hun laatste rustplaats, een stuk of zeventig inmiddels. Lang niet alle gedichten schreef ik zelf, ik stelde een 'poule des doods' samen, met telkens 'een dichter van dienst'. Wel woonde ik alle uitvaarten bij en schreef daarover een verslag, aanvankelijk als deelopdracht van het Amsterdamse Fonds voor de Kunst, en later omdat het nu eenmaal een gewoonte was geworden, een gezonde gewoonte: zo sluit je voor jezelf de dag weer af.

Voor ik dieper inga op wat wij precies voor of met de doden doen wil ik nog een paar algemene opmerkingen maken: ten eerste over de onderschatte kracht van dood en rouw in onze samenleving: jaarlijks sterven er twee- driehonderdduizend mensen, die ieder zeker tien rouwenden zullen achterlaten: dat betekent, dat permanent een vijfde deel van ons volk in de rouw is, en dan reken ik de vijf miljoen katten en twee miljoen honden, die hooguit twintig jaar worden, dus een veel hogere omloopsnelheid kennen, en dikwijls even innig geliefd worden als onze menselijke soortgenoten, nog niet mee. Om maar te zwijgen van de 450 miljoen productiedieren, in ons land woonachtig, over wie niemand een traan laat. De dood is dus een enorme

kracht in onze samenleving, die zich grotendeels in het verborgene afspeelt, buiten beeld wordt gehouden. We houden ons maar flink.

De dood maakt de mensen zenuwachtig. We staan oog in oog met een verschijnsel waarvan ze liefst zo weinig mogelijk willen weten. Het klopt niet met ons reclameplaatje van de welvaartsmaatschappij, de maakbare samenleving. We vinden ziekten vies, wij zijn normaal. Wie rouwadvertenties leest, ziet, dat ook het overlijden van oma op negentigjarige leeftijd als een groot onrecht wordt gezien, voor de familie als een schok komt, waar men graag gewag maakt van gevoelens van intense droefenis, dikwijls gemengd met een forse scheut verontwaardiging. De dood hoort niet bij ons. We doen maar of hij niet bestaat, zijn telkens weer even verrast, geschokt en bedroefd.

Voor ons, zoals we hier verzameld zijn, ligt dat anders. Wij vinden de dood interessant, we hebben er een leuke hobby aan, we hebben er een specialisme van gemaakt, we zoeken hem op. Het lijkt geen twijfel dat de dood een man is. Mogen ziekten vrouwelijk zijn, de dood is een man. In huizen waar de verwarming lager is gezet opdat vader niet te erg gaat stinken, voordat hij wordt opgehaald, want stinken, bij God, dat heeft vader bij leven al genoeg gedaan. In kamers waar men slappe koffie drinkt.

Jullie gaan in gesprek met de nabestaanden. Jullie formuleren voorzichtig verzoenende woorden. Bij ontstentenis van een standvastig geloof, bij gebrek aan een eigen stem, aan eigen woorden, wende men zich tot de uitvaartbegeleider van het Humanistisch Verbond.

Ook dat is een vorm van theatermaken. Een uiterste consequentie van de verzorgingsstaat. Zelfs uw laatste woorden worden door een ander gesproken. Wij nemen uw verantwoordelijkheid uit handen.

Ik ben geen sociaal werker, zeg ik graag. Ik verricht geen liefdadigheid. Met gevoeligheden heb ik weinig van doen. Ik representeer niet per se het welsprekende deel der natie tegenover een rouwende familie, want familie is er niet. Ik kan in alle eerlijkheid van mezelf niet zeggen of ik een slecht mens ben, die genot peurt uit het eenzaam overlijden van nameloze personages in het toneelstuk van zijn leven.

Ik werk met taal. Taal alleen. In mijn wereld is -kanker- bijvoorbeeld méér dan alleen een dodelijke ziekte, een vijand. Kanker is ook een prachtige, kunstzinnige ziekte, waar intelligente cellen zich delen, schuilhouden, zich op strategische en onverwachte plekken uitzaaien, een -an sich- gezond proces van vernieuwing in theatrale vorm verheven: de monoloog van een op hol geslagen stand-up comedy-artiest. Kanker is kunst. Kunst is kanker.

Een dichter die een saluut aan een eenzaam overledene brengt, is vrij. De dooie kan een ouwe dame zijn, de dooie kan een gelukszoeker wezen, de dooie mag veel gestolen hebben, een vrouw halfdood hebben geslagen, de dooie mag weinig anders hebben gedaan dan jaren glazig in de beeldbuis staren, scheten latend, boerend van

goedkoop blikbier, de dooie mag kinderen onvrijwillig op intieme plekken hebben aangeraakt, de dooie mag gevonden worden in een kast, de dooie mag dezelfde dag zijn vrijgelaten, gescoord hebben, een hoer hebben bezocht om zich uiteindelijk op een zolder te verhangen, waar hij pas drie maanden later gevonden wordt. De dooie mag een leven lang porseleinen olifantjes hebben verzameld om die uit te stallen in het raamkozijn: in de dood is iedereen even onschuldig. De eerste les die ik leerde van senior-medewerker Ger Fritz van de Dienst, was deze: wij oordelen niet. Wij oordelen niet.

Bertram Mourits (poëziedirecteur bij uitgeverij Contact) omschrijft dat in een beschouwing over de eenzame uitvaart voor het tijdschrift Raster (**): "Ger Fritz, (de penningmeester van de Stichting die in het leven werd geroepen sinds het AFK de uitvaarten niet meer betaalt, inmiddels gepensioneerd) ambtenaar van het Bureau Uitvaarten van Gemeentewege, heeft een ongebruikelijke hobby: 27MC-zenders, ooit bekend als 'bakkies'. Het medium heeft zijn tijd allang gehad, maar toch bestaat 27MC nog. Het 'valt inmiddels volledig met zijn boodschap samen,' aldus F. Starik. 'Het is een hele club van mannen, die "hallo hallo" in de ether roepen.' En dat is voldoende – het medium zelf is de enige rechtvaardiging voor het voortbestaan ervan.

In dit genre krijgt poëzie een heel specifieke en concrete functie, zonder dat de inhoud daaraan ondergeschikt wordt, laat staan gecompromitteerd. De opdracht werkt niet beperkend, integendeel, de dichters doen vaak aan een opvallend openhartig zelfonderzoek. De gedichten zijn geschreven voor volkomen onbekenden, en de dichters vragen zich vaak af wat er van hun woorden aankomt. Het zijn, behalve herinneringen aan het onbekende, ook rechtvaardigingen van de literatuuropvatting van de schrijver. Want eerst dient helemaal opnieuw de vraag beantwoord te worden: waarom dicht ik eigenlijk? Om troost te bieden? Ruimte te maken voor ontroering? Nee, dat is het allemaal niet. Het is het vertrouwen dat het zin heeft iets te zeggen in dichtvorm op een moment waar woorden machteloos zijn.

Dus daar staat de 'dichter van dienst', met een tekst waarvoor in eerste instantie eigenlijk geen publiek is. Een eerbetoon aan iemand die tijdens het leven alle kans op een eerbetoon heeft verspeeld. De dichter leest een gedicht dat er is omdat er bij zo'n gelegenheid toch iets moet zijn. Het is als met het 27MC-bakkie van Ger Fritz – het medium valt samen met de boodschap en uiteindelijk roept de dichter eigenlijk alleen 'hallo hallo' naar de kist. Het is eigenlijk een vorm van hermetische poëzie: de poëzie mag er zijn op zo'n begrafenis, omdat ze poëzie is."

Bertram Mourits dus. Hermetisch roepen in het duister. Hallo Hallo.

Dat is niet alles. Er is meer. Ik denk dat het de dode *helpt*, om die omhoog te denken. Ik illustreer dit aan de hand van een fragment uit mijn boek (***): op pagina 155 bijvoorbeeld vindt u de beschrijving van de uitvaart van een geliefde oom, die me vroeg bij zijn uitvaart te spreken, voor een goedgevulde kerk, voor honderden gasten. Dat vervulde mij van een primitief Godsbesef.

‘We spreken je toe alsof je nog bij ons bent. Voor de laatste keer jij. Vanaf nu zullen we van spreken van hij, van hem: hij was een goed man. Je bent een succes als je als een goed man kunt sterven. Dat heb je gedaan. We zijn hier in zo grote getale bijeen om daarvan te getuigen.

We zijn hier voor het voltrekken van een eenvoudig en magisch ritueel: we denken je recht de Hemelpoort door. Wij zijn vandaag de stempel in jouw paspoort naar het Paradijs, al telt de voorspraak van de mensen voor de Goden niet, we denken je omhoog, omhoog, met de haast tastbare energie die deze ruimte vult, de energie van onze liefde, opdat men daarboven wete: hier nadert een intens geliefde man. Stijgen wij op, met jou, met hem.’

De dag tevoren bezocht ik nog een eenzame uitvaart, waar vier dragers achter in de zaal zaten te hoesten, de uitvaartleider zich bescheidenlijk in een hoekje van de zaal had teruggetrokken, meneer Degenkamp, de beheerder van de begraafplaats, in zijn muziekhokje zijn sigaar zat te roken.

Aansluitend op de uitvaart van mijn oom bezocht ik het geënsceerde afscheid van André Hazes in de Arena, om de fictieve driehoek te sluiten: van (hoek) totale eenzaamheid, (hoek) het in overzichtelijke kring oprecht geliefd zijn, en (hoek) de geëxalteerde toe-eigening van een massaal publiek, dat tenslotte weent om iemand die men niet gekend heeft, maar die toch tot de kunstmatig gecreëerde mediafamilie is gaan behoren.

Sinds het boek verscheen, werd ik veel sterker dan voorheen geconfronteerd met de wereld van de media: de Poule des Doods was nieuws geworden. Ik had en heb daar een halfslachtige houding tegenover. Enerzijds mag iedereen het weten, als een teken van medemenselijkheid en hoop in een wereld waar ministers Verdonk zullen heten. Waar de kunst zich tegen te weer stelt met een intiem gebaar. Waar de kunst zich niet angstig terugtrekt in het veilig reservaat, maar zich daadwerkelijk met de wereld verstaat. Nuttige kunst, humanistische kunst. De kunst waarvan Balkenende, blijkens zijn recente oproep tot meer engagement, denkt dat deze niet bestaat.

Anderzijds leek en lijkt het me noodzakelijk de eenzame uitvaart tegen ‘de media’ te beschermen: de dichter moet er voor de dode staan en niet een toneelstukje opvoeren voor het oog van de camera, over het hoofd van de dode heen, ten overstaan van een virtueel publiek, dat, met een bek vol chips, op de bank voor de televisie hangt.

‘De dood is de laatste jaren een populair onderwerp voor televisieprogramma’s geworden. Onze exhibitionistische cultuur heeft zich ten langen leste tot de glamourbegrafenis uitgebreid. De cultus rond het overlijden van prinses Diana, de tot aan de rand van de tombe voerende studie van gelaatsuitdrukkingen van de koninklijke familie en andere hoogwaardigheidsbekleders bij de uitvaarten van Claus en Bernard, de eveneens live op televisie uitgezonden ‘plechtigheid’ voor André Hazes in de Arena: niemand verbaast zich er nog over. Misschien zijn zulke massaal bezochte evenementen een uitdrukking van de kunstmatige mediafamilie waartoe we zijn gaan behoren. Bijna twintig procent van ons volk is wel eens met

naam erbij, geciteerd in een landelijke krant of tijdschrift. Twaalf procent was wel eens pratend in beeld op televisie. En maar liefst één op de twintig mensen zegt wel eens door een onbekende om een handtekening te zijn gevraagd in de veronderstelling dat men een Bekende Nederlander was.

Er zullen mensen zijn die menen dat de eenzame uitvaart deel uitmaakt van diezelfde exhibitionistische cultuur, aan de andere kant van het spectrum. De eenzame dode heeft er al dan niet bewust voor gekozen geen deel (meer) uit te maken van deze familie. Die laat je met rust. Dat ga je niet staan filmen. Je kunt het lijk niet vragen of het zin heeft om postuum beroemd te worden. Voor de dichter, en voor de integriteit van het gehele project, is het van wezenlijk belang dat hij zijn gedicht niet over het hoofd van de dode heen tot een denkbeeldig publiek richt, maar dat hij tot de dode spreekt, in de werkelijke situatie is. Deze onzichtbaarheid maakt deel uit van de kwaliteit van de gebeurtenis, die in onze gemediatiseerde samenleving in strikte zin dus géén gebeurtenis is. Joseph Beuys is de uitvinder van het begrip sociale sculptuur. Zo begrijpen we de eenzame uitvaart. Het product is de situatie: de dichter en de dode.' Je zou de eenzame uitvaart een langzaam kunstwerk kunnen noemen, waarbij iedere dode een nieuw hoofdstuk schrijft in het grote boek van de vergetelheid.' (*Uit het voorwoord van 'De eenzame uitvaart'*)

De eenzame uitvaart is géén theater. Het omgekeerde van de levende uitvaart van de weerman. Wij ontmoeten elkaar halverwege. U, als humanistisch uitvaartverzorger, maakt deel uit van het toneelstuk van het levenseinde. U bent geen kunstenaar, uw doel is niet de taal, uw doel is de ontmoeting. Toch zit er onmiskenbaar iets kunstzinnigs aan uw aanwezigheid bij de familie van de overledene: er wordt doelbewust een buitenstaander bijgehaald, men verwacht van u dat u de ontmoeting met de dood dragelijk maakt, op een hoger plan tilt. Dat u de mens zijn eigen verhaal teruggeeft. Hier naderen we de kern van mijn betoog.

Vanuit het idee dat ook het onbelangrijke leven en de alledaagse handeling de moeite waard is, begon ik in 1992 mijn eigen museum, het Starik Museum, geheel gewijd aan mijn eigen leven, waarin eigenlijk niets opmerkelijks gebeurd is. Oliver Sacks, de man die zijn vrouw voor een hoed hield, leverde de intentieverklaring aan de kunstenaar: 'We hebben allemaal een levensgeschiedenis, een innerlijk verhaal waarvan de continuïteit en de zin ons leven is. Je zou kunnen zeggen dat ieder van ons een verhaal opbouwt en leeft, en dat wij dit verhaal zijn. In biologisch en fysiologisch opzicht verschillen we niet zoveel van elkaar, in historisch opzicht, als vertelling, is ieder van ons uniek.'

De filosoof Alasdair MacIntyre formuleerde het zo: 'wij geven ons dagelijks bestaan tot in alle vezels een narratieve structuur- de vraag die we ons voortdurend stellen, is van welk verhaal en welke verhalen we deel uitmaken, deel willen uitmaken.'

De openingszin van de roman *De zwarte rug van de tijd* van de Spaanse schrijver Javier Marías luidt: 'Ik geloof dat ik de fictie nog nooit met de werkelijkheid heb verward, hoewel ik ze wél meer dan eens heb vermengd, net als iedereen, dat doen niet alleen romanschrijvers en auteurs maar alle mensen die iets verteld hebben sinds

de door ons gekende tijd aanving, en in die gekende tijd heeft niemand iets anders gedaan dan vertellen, zijn verhaal opnieuw vertellen, of zijn verhaal voorbereiden en erover nadenken, of het verzinnen.'

De eenzame uitvaart geeft aan mensen die geen verhaal meer hebben een verhaal terug. Construeert dat verhaal opnieuw, zoals wij dat voortdurend voor onszelf construeren. U geeft de mensen hun eigen verhaal weer terug, en scheidt daarmee evenzeer fictie als werkelijkheid. U creëert een beeld, u herschept een persoonlijkheid. U werpt het licht, u kiest een standpunt, u verzwijgt wat ongezegd moet blijven, raakt voorzichtig aan waarvan u meent niet te mogen zwijgen.

Halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw groepeerde zich rond kunstenaar Walter Carpay, die uiteindelijk uitvaartwinkel de Ode zou beginnen, een aantal kunstenaars, filosofen, dichters, die zich bezighielden met het fenomeen van de uitvaartvernieuwing. Dit leidde uiteindelijk tot de tentoonstelling *Midden In Het Leven Staan We In De Dood*. Arti & Amicitiae, 1996. Er is een prachtige catalogus van. Er werden veel wielen uitgevonden. Een van mijn uitvindingen was de Zelfdraagkist, een lichte kist, gemonteerd op het draagstel van een rugzak, t.b.v. de zelfbegrafenis. Dat is natuurlijk een paradox. Je kunt de kist ook lezen als: zoals mijn moeder mij gedragen heeft zal ik haar dragen.

Ook mag ik mij de uitvinder noemen van het Zeer Eenvoudig Grafmonumentje, in afwachting van de echte steen timmeren wij piketpaaltjes versierd met een foto, een klein voorwerp dat ons herinnert aan de dierbare, een naam, bij het afscheid persoonlijk in de aarde, ter markering van het graf. Laatst zag ik in een advertentie in een blad van het uitvaartwezen een soortgelijk product aangeprezen staan. U maakt in uw toespraken dikwijls gebruik van tekstfragmenten die u gratis ontleent aan verzamelbundeltjes met rouwgedichten. Dat, dames en heren, is het lot van de kunstenaar. Wij worden ontleend.

Mijn zelfdraagkist was ook een vroeg, ironisch commentaar op het fenomeen van de uitvaartvernieuwing: we legden de markt voor de narcistische genotzoeker bloot. Laat je as persen tot een diamantje. Gebruik je kist als boekenkast. Overledene vertroetelkarretje, het internet als plaats waar je eeuwig kunt voortbestaan, het geestelijk donorcodicil, de set ceremoniële dodendoeken, maak je eigen lijkwade, vrolijk beschilderde kisten, de kist van wilgentenen, de open doodskist, laat je as in een raket voorbij de dampkring schieten, My last Sony (gaat mee de kist in, draait netzolang de favoriete toespraak of muziek van de overledene, tot de batterijen op zijn) de asloper, een zandloper gevuld met as, dagelijks omdraaien, de sneu: opzichtig teken van rouw, een opvallende zwarte kubus die men op de neus draagt. De uitvaartclown tenslotte: daarmee is de irritatiegrens ruimschoots overschreden.

Bij de eenzame uitvaart zoeken we de vernieuwing niet. We respecteren de gebruiken van de modale uitvaart: drie muziekstukken, doorgaans uit het genre licht-klassiek, het Adagio van Bach, Herfst van Vivaldi, De Peer Guint Suite van Grieg. En zoals de modale begrafenis een spreker kent, vertegenwoordigt hier de

dichter de ontbrekende familieleden. Hij spreekt tussen het eerste en tweede muziekstuk. Hij loopt achter de kist aan. Bij het graf vraagt de uitvaartleider een minuut stilte. Dan zakt de kist. Soms is er een schepje zand. En altijd is er koffie.

Mijn beroep is in de loop der jaren in de media dikwijls versmald tot 'uitvaardichter' en het is in die hoedanigheid mijn overtuiging, dat er voor mijn vak betaald dient te worden, net zoals er voor de uitvaartleider, de dragers, de beheerder van de begraafplaats netjes wordt betaald, zo is het mijn overtuiging, dat u zichzelf tekort doet door uw activiteiten op vrijwillige basis te ontplooiën. In deze tijd van onbeperkte keuzemogelijkheden is het een anachronisme vast te houden aan de Stalinistische wijze van werkverdeling van uw Verbond, past het niet langer om een spreker toe te wijzen, daar moet je het maar mee doen. Het zal uiteindelijk de ondergang van deze service zijn. Het mantra van de onbeperkte keuzemogelijkheden. De meest succesvolle sprekers, die inlevingsvermogen paren aan enig literair vernuft, zullen voor zichzelf beginnen, een beroepspraktijk opbouwen.

Ik heb een tante, die predikante is en een bloeiend bedrijf in rituelen rond huwelijk, geboorte, echtscheiding en dood bestiert: de kleine dingen van het leven dus, we dachten ze groot, heb ik wel eens voor de grap in een dichtregel gezegd.

Een eenzame uitvaartgedicht kost de gemeente 300 euro.

Bij gelegenheid word ik als dichter wel gevraagd voor reguliere uitvaarten, dan ligt mijn tarief soms veel hoger, als de mensen rijk genoeg zijn en dus een duurbetaald gedicht veel intenser zullen waarnemen dan een dat bijna gratis komt.

Ik heb er altijd naar gestreefd mijn eenzame uitvaardichters behoorlijk te betalen. Het maakt in deze tijd een cruciaal verschil of je een dichter vraagt om even gratis een versje te bakken voor een dooie die toevallig geen familie heeft, of dat je daadwerkelijk een serieuze opdracht verstrekt, waar de dichter ook echt tijd voor kan vrijmaken. Ik vraag alleen de beste dichters die ons taalgebied rijk is. Ik streef naar kwaliteit. Daarmee zeg ik niet dat je een goed gedicht kunt kopen. Ik zeg alleen dat je de omstandigheden kunt creëren waaronder een goed gedicht tevoorschijn kan komen.

In de diensten-economie verricht u een dienst.

Een aantal van u zal wellicht aan de wetten van de vrije markt ten onder gaan, zal op omgekeerde wijze uit de markt geprezen worden. Voor u staat dan nog altijd een dichter op uw eenzame uitvaart klaar. En mocht u verzuimen uw muziekkeuze zelf te maken, dan stel ik u graag het volgende nummer voor. (start cd)

NOTEN

(*) William Shatner, 'You'll have time' van de cd 'Has Been', 2004, Shout! Factory, distr. Sony Music.

(**) RASTER, driemaandelijks tijdschrift in boekvorm, nummer 115, Lees Mij, herfst 2006, uitg. De Bezige Bij.

(***) De eenzame uitvaart, F. Starik, met bijdragen van o.a. Neeltje Maria Min, Eva Gerlach, Rogi Wieg, Menno Wigman, Simon Vinkenoog, eerste druk nov. 2005, met cd, uitg. Nieuw Amsterdam, € 16,95, tweede druk, nov. 2006, mid-price editie € 12,50,-.